

Študijski krožki med skupnim in javnim, med racionalnim in iracionalnim

Nevenka Bogataj¹

Povzetek

Prispevek predstavlja študijske krožke, ki delujejo pod okriljem Andragoškega centra Slovenije, in sicer v njihovem petindvajsetem letu delovanja na podlagi metodološko preverjenih številčnih in kvalitativnih podatkov. Ugotavlja obsežno bibliografijo in utemeljuje njihovo vlogo za skupno in javno. Na tej podlagi razpravlja o prihodnosti tega tipa študijskih krožkov v Sloveniji.

Ključne besede: Slovenija, izobraževanje, odrasli, študijski krožek, metodologija, skupno, skupnosti prakse

Study circles between the common and public, the rational and irrational – abstract

The article presents study circles, which have been active within the framework of the Slovenian Institute for Adult Education for twenty-five years, on the basis of methodologically verified quantitative and qualitative data. A large bibliography has been found and the common and public role of study circles is substantiated. In view of this, the future of such study circles in Slovenia is discussed.

Keywords: Slovenia, education, adults, study circle, methodology, common, community of practice

1 Dr. Nevenka Bogataj, Andragoški center Slovenije

Uvod

V Sloveniji se je izobraževanje odraslih v obdobju samostojnosti uveljavilo tudi v institucijah civilne družbe in ne-izobraževalnih javnih zavodih, kjer se učita kar dve tretjini udeležencev splošnega neformalnega izobraževanja, prevladujejo pa tisti med 25–34 letom starosti (Beltram, 2017). Primer takega izobraževanja so študijski krožki (dalje ŠK_{ACS}), skupinska oblika učenja odraslih, ki je najmanj vpeta v institucije in najbližja civilni družbi.

ŠK_{ACS}² v Sloveniji delujejo petindvajseto leto. Javnosti jih predstavljajo praktiki in novinarji, bolj poglobljeno pa izobraževalci odraslih (npr. Mijoč, Krajnc in Findeisen, 1993; Dolžan Eržen, 1996; Klemenčič in Černoša, 1997; Malečkar, 2001; Bogataj (2005, 2013); Urh, Dolžan Eržen, Cepin in Bogataj, 2012) in študentje v svojih diplomskih in podiplomskih delih (npr. Rotar, 2006; Plešnik, 2006; Felicijan, 2008; Söke Babič, 2009; Tomšič, 2012; Gabrovšek, 2016). Bogata zbirka prek 600 bibliografskih enot³ je delno dostopna tudi na uradni spletni strani projekta <http://sk.acs.si> v rubriki Objave. Čeprav velik del učinkov izobraževanja ostaja posamezniku, je bistvena in dokumentirana usmeritev ŠK_{ACS} v skupno. Že krožek sam ni vsota posameznikov, ampak predstavlja potencial za sinergije med udeleženci, saj je udeleženec dolžan rezultate učenja javno predstaviti ter tako svoje okolje spodbuditi k aktivnosti. Njegove rezultate torej namesto pooblaščen avtoritete »preveri« domača skupnost ter tako poveže njihovo osebno, skupno in javno dimenzijo. Tako po vsej Sloveniji nastajajo ne le skupne, ampak tudi javne dobrine – npr. ureditve naselij (npr. Knežak), pohodne poti (npr. Menišija, Nežina pot na Kum), tiskane brošure, razglednice, zborniki in lokalni dogodki; približno stoletno.

Skupin, ki se izobražuje po vnaprej znani temi na predvidljiv način ali brez javne predstavitve, v Sloveniji ne razumemo kot ŠK_{ACS}. Tudi skupina, ki jo vodi strokovnjak za določeno področje, ni ŠK_{ACS}. Le-ta mora namreč zadostiti tudi pogojem, ki so naslednji: usposobljeni mentor, vnaprej določena velikost skupine, vključevanje izobraževalno manj dejavnih, določeno minimalno trajanje, javna predstavitev rezultatov dela in razvoj skupnih koristi. Temeljna značilnost ŠK_{ACS} je samoorganiziran in nepredvidljiv proces, ki posamezniku nudi varnost in možnost vpliva, iz česar nastajajo skupne koristi, individualnim nadrejene, in jih posameznik posamično ne more dosežati. Na primer, izobraževalni cilj ni znan vnaprej ali iz krožku zunanjega okolja (npr. razpisan), ampak se oblikuje interno in demokratično (Karlsson, Karlsson, Lundgren in Neidel, 1992; Mijoč, Krajnc in Findeisen, 1993; Urh idr., 2012). Tipično je torej procesno načrtovanje izobraževalne dejavnosti (Kroflič, 1997), za katerega ni bistven program, ampak proces.

2 V besedilu uporabljamo oznako ŠK ACS, da eksplicitno ločimo obliko študijskih krožkov, ki jih vodi Andragoški center Slovenije, od vseh drugih študijskih krožkov, ki se sicer pojavljajo v Sloveniji.

3 Po spletnem iskalniku COBISS (<http://www.cobiss.si/> na dan 27. novembra 2017).

Skrb za opisane interne značilnosti $\check{S}K_{ACS}$ uresničujejo tisti, ki preprečujejo zdrs v ponostavljen avtoritarni model izobraževanja ter vzpostavijo in negujejo odnose v krožku. Svoboda izbire vsebine, ravni zahtevnosti in lokacije delovanja torej niso izraz permisivnosti, ampak približek primarni skupnosti oz. »malemu življenjskemu svetu« posameznika, ki svoje potrebe uresničuje tudi v povezavi z bližnjimi (npr. v družini, kraju). To dokazujejo dosednji izdelki iz vse Slovenije, navajamo le nekaj pisnih za zadnja leta: Babič Ivaniš in Vrščaj, 2013; Černic, 2013; Knific in Dolžan Eržen, 2015; Flisar, 2015; Pšajd in Jamnik, 2015; Zlodej, Kokošinek in Tahir Torkar, 2017; Mohorčič, 2017 idr.

V nadaljevanju se osredotočamo na vlogo $\check{S}K_{ACS}$ za skupno in javno. Krožki so struktura, nadrejena posamezniku in podrejena instituciji⁴ s ciljem (tudi) soustvarjanja skupnih dobrin. Zato je logična navezava na javno, npr. na javni zavod kot skrbnika metode in standardov kakovosti, na sofinanciranje iz javnih sredstev. Pomemben del modela $\check{S}K_{ACS}$ namreč že predstavljajo javne institucije, regulativa in sredstva (občine, Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve; Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šolstvo; Resolucija o Nacionalnem programu izobraževanja odraslih v RS (2013); Letni program IO ter evropski projekti). Preizprašujemo skupnostne elemente kot izhodišče za dialog o nadaljnjem razvoju $\check{S}K_{ACS}$, ker prihaja do nasprotja med rastočim zanimanjem in stabilnim obsegom sredstev ter (v zadnjem času) fiksno ceno posameznega krožka. Rešuje se ga z izločanjem namesto z dosedanjim vključujočim usklajevanjem med konstitutivnimi elementi oz. referenčnimi točkami $\check{S}K_{ACS}$, ki jih predstavljamo v nadaljevanju.

Enota opazovanja in analize v tem besedilu je $\check{S}K_{ACS}$. Analizirani so le dokumentirani v okviru poslanstva in dela ACS,⁵ ker so le zanje podatki metodološko preverjeni. Realno je $\check{S}K_{ACS}$ več, ker vsi niso dokumentirani ali zaključeni. Analiza se nanaša na zadnji dve desetletji s poudarkom na zadnjih petih letih. Skupni cilj izpostavljam kot posebnost, ki ima vrednost skupne dobrine ter javnega dobrega. Ključni nameni analize so:

- dokumentirati prakso v njenem petindvajsetem letu delovanja na dveh ravneh (izvajanje $\check{S}K_{ACS}$, razvoj $\check{S}K_{ACS}$);
- izdvojiti elemente $\check{S}K_{ACS}$, ki prispevajo k skupnemu oz. javnemu dobremu,
- interpretirati rezultate tudi v luči dosedanje literature.

Teoretske podlage

Skupno in javno v izobraževanju odraslih ni novost, je pa razmeroma novo polje zanimanja (prim. Jelenc Krašovec, 2015). Znanje je osebna dobrina, sinergije med posamezniki lahko predstavljajo pomembno dodano vrednost. Prav za slednjo bi bilo

4 $\check{S}K$ lahko pridobi proračunska sredstva le, če deluje v okviru izobraževalne institucije (in uspe na razpisu).

5 Prispevati k dostopnosti ter kakovosti izobraževanja in učenja za vse prebivalce in prebivalke Slovenije po načelih svobodne izbire in enakih možnosti http://www.acs.si/vizija_poslanstvo.

smiselno prepoznati javni interes, tudi v luči dejstva, da del $\check{S}K_{ACS}$ preraste v društva, del teh društev pa dobi status društva v javnem interesu (npr. Društvo klekljaric idrijske čipke v letu 2018). Razlike med javnim in skupnim dobrim je raziskovala Šmid Hribar (Šmid Hribar, Kozina in Bole, 2018) in ugotovila nekonsistentno rabo pravne kategorije »javno«, neopredeljenost »skupnega« ter ključno značilnost obojega – dostopnost. V $\check{S}K_{ACS}$ niso skupni le cilj in fizične okoliščine, ampak zlasti dodana vrednost, ki pri tem nastane.

Referenčne točke $\check{S}K_{ACS}$

Referenčne točke $\check{S}K_{ACS}$ so kriteriji, po katerih se praksa ravna. Opredeljujejo njihov interni in eksterni »svet«. Prva referenčna točka $\check{S}K_{ACS}$ je model $\check{S}K$, ki povezuje interni proces v učni skupini z nacionalno koordinacijo, načeli izobraževanja odraslih (Resolucija o Nacionalnem ..., 2013) in usposabljanjem strokovnih delavcev – mentorjev, ne nazadnje tudi z nacionalnim financiranjem njihovega delovanja. Interno komplementarno »razporejanje« sposobnosti, interesov in ciljev sodelujočih se izrazi z izbiro izobraževalnega in akcijskega cilja (Urh idr., 2012), zato demokratični dialog $\check{S}K_{ACS}$ loči od drugih oblik izobraževanja z vnaprej predpisanimi cilji in kriteriji, ki jih postavijo strokovne ali druge avtoritete. Notranja dinamika ne uspe v vseh opazovanih $\check{S}K_{ACS}$, ampak v njihovem velikem delu (Bogataj, 2012, 2012a). Za ta proces skrbi mentor $\check{S}K$, ki se za to vnaprej pripravi na usposabljanju.⁶

Druga referenčna točka $\check{S}K_{ACS}$ so potrebe okolja, ki jih lahko zadovolji majhna (lokalna) skupina. Lokalna ne pomeni vedno udeležencev iz istega kraja, ampak lahko prihajajo tudi iz bližnje okolice. Tako npr. v $\check{S}K_{ACS}$ Istrske teme sodelujejo meščani Koprja in vaščani vasi Sv. Anton, Osp in Podgorje. Sinhronizacija $\check{S}K_{ACS}$ z okoljem poteka z dialogom. Potrebe okolja izražajo sodelujoči, zato so za vsak $\check{S}K_{ACS}$ specifične.

Tretja referenčna točka $\check{S}K_{ACS}$ so viri – finančni in nefinančni – odvisni od: $\check{S}K_{ACS}$ in institucije, v kateri poteka; zneska, ki ga MIZŠ določi za $\check{S}K$ v Letnem načrtu IO in je vsaj desetletje stabilen, in MIZŠ postopka za razdelitev teh sredstev, ki se spreminja.

Mehanizem, ki ga financer za delitev sredstev uporabi, vpliva na delovanje $\check{S}K_{ACS}$. Prva leta je bil ta mehanizem razpis, za katerega sta MIZŠ in ACS uskladila obseg sredstev z regulacijo cene za posamezni $\check{S}K_{ACS}$. Do izločanja izvajalcev zato ni prihajalo. Razmestitev je nato več let omogočala argumentirano in transparentno usklajevanje med ACS in MIZŠ v več fazah, posledično pa manj ali celo nič izločanja izvajalcev $\check{S}K$.⁷

6 Usposabljanje izvaja ACS od leta 1993 dalje. Prvotni program za »posebne vloge v andragoškem delu« je bil leta 2011 posodobljen (Program temeljnega ..., 2011), prav tako učno gradivo, ki je zdaj spletno in javno dostopno (Urh idr., 2012).

7 1. faza: ACS predlaga izvajalce na podlagi analize poročil in realizacije izvedbe; 2. faza: cena $\check{S}K$ se malenkostno prilagodi ravnotežju med razpoložljivimi sredstvi in potencialnim številom izvajalcev v dialogu med MIZŠ in ACS.

Od leta 2015 dalje so sredstva zopet razdeljena z razpisom, ki ima fiksno ceno posameznega ŠK in manjše število kriterijev, kot so bili upoštevani v razmestitvi. Izpadli izvajalci prekinjajo večletno lokalno kakovostno izobraževanje odraslih, kar se zgodi zlasti v krajih, ki jih zastopajo nevladne institucije (v letu 2018 primer KUD Bitnje, Center Korak, Zreli vedež itd.).

Metodologija

Analizirana je novejša literatura o študijskih krožkih po letu 2000, nadgrajena z osebnimi opazovanji in kvantitativno ter kvalitativno analizo strukturnih in funkcionalnih kazalnikov za obdobje zadnjih 5 let (2012–2016). Kazalniki so sledeči: *dostopnost* – število ŠK_{ACS} ter krajevna oz. občinska porazdelitev in *kakovost* –, doseganje zahtevanih standardov, pestrost tipov institucij in obravnavanih vsebin, javne nagrade ŠK_{ACS}, ostala izvorna sporočila ŠK_{ACS} v naslovih in neobveznih opombah poročila, interni in eksterni dialog.

Zajem podatkov omogočata aplikaciji eSK (od 2007 dalje) in ReNPIO (nastala na podlagi eSK). eSK je standardizirano poročilo z geografskim pokritjem za celo Slovenijo, ne glede na vir njihovega financiranja. Zanj je spletni vprašalnik mogoče izpolnjevati prilagojeno poteku ŠK_{ACS}, torej 24 ur 365 dni v letu. Večina vprašanj je zaprtega tipa. Podatke vpisujejo pooblaščen in usposobljeni mentorji, ki ob vpisu vsakega ŠK_{ACS} pisno prevzamejo odgovornost za podatke. Kakovost podatkov je zagotovljena na več načinov: z vgrajenimi logičnimi kontrolami za številske znake; z navodili za izpolnjevanje vsakega polja ter spletno dostopnimi pisnimi navodili; z organiziranim usposabljanjem za vnos v aplikacijo; z minimalno, a sprotno tehnično pomočjo uporabniku.

Vsak ŠK_{ACS} je dokumentiran, če traja več kot 25 ur, vključi 5 do 12 udeležencev in razpolaga s popolno dokumentacijo vsaj 35 ur učenja. Nepopolno dokumentiranih ali nezaključenih ŠK_{ACS} je manj kot 5 % letno. Del ŠK_{ACS} poteka tudi brez spremljanja. Za opis povezave z lokalnim okoljem so uporabljeni posredni podatki (npr. neobvezne opombe v vprašalnikih za obdobje februar 2015–oktober 2017, n=35). Analiza je predvsem opisna (frekvenčne porazdelitve z enakimi ali neenakimi razredi). Večinoma se nanaša na zadnjih pet let, včasih glede na razpoložljivost virov ali pa *ad hoc* izbrano primerjalno leto tudi na krajše ali daljše obdobje. Šifrant vsebin ostaja enak kot leta 1993, da lahko spremljamo trende.

Rezultati so prikazani v obliki besedila in preglednic. Prostorsko porazdelitev smo poenostavili le na občine, ki so v zadnjih petih letih izpeljale več kot 10 ŠK_{ACS}. Medsebojna razmerja med referenčnimi točkami in usmeritvami ReNPIO (Beltram, 2017) prikazujemo primerjalno (preglednica 1), pri čemer razlike v metodi zajema podatkov ostajajo izziv za nadaljnje analize (preglednica 2).

Preglednica 1: Umestitev kazalnikov med referenčne točke in usmeritve ReNPIO 2014–2016

Ref. točka/ ReNPIO 2014–2020	Dostopnost	Kakovost
Eksterna	Število ŠK _{ACS} , krajevna/občinska in in- stitucionalna porazdelitev	Struktura udeležencev
	Sredstva – obseg, način delitve in poraba	Učinki, ki presegajo posa- meznika, npr. nagrade
Interna	/	Dialog ob izbiri ciljev, vsebin
		Dialog o povezavi z okoljem

Preglednica 2: Primerjava dveh metod zajema podatkov za zadnja tri leta (Beltram, 2017 za ReNPIO, Bogataj, 2018 za eSK)

Leto	2014			2015			2016		
	ReNPIO	eSK	Raz- lika	ReNPIO	eSK	Raz- lika	ReNPIO	eSK	Raz- lika
Število izvajalcev	84	86	2	87	86	2	95	84	11
Število krožkov	236	268	32	250	292	42	268	292	24
Število mentorjev (moški)	111 (9)	107 (12)	4 (3)	108 (12)	108 (14)	0 (2)	105 (15)	103 (17)	2 (2)
Število udeležencev	2.457	2765	308	2.507	2857	350	2.617	2617	0

Rezultati in razprava

Prostorska dostopnost

Z začetnih 15 krajev leta 1993 je ponudba do leta 2016 narasla na 133 krajev oz. še več, če bi upoštevali tudi nepopolno dokumentirane izvedbe. Razlog za tako veliko razpršenost je iskati v strukturi zasnovi ŠK_{ACS}, ki: ne terja stalnega mesta izvedbe, sloni na samoorganizaciji, priporoča izvedbo izven matičnega kraja ustanove.

Zadnjih pet let je kljub povečevanju deleža nedokončanih ŠK_{ACS} dostopnost učenja rastla, kar ne velja za BMK (Beremo z Manco Košir) in za okoljske ŠK, katerih deleža sta razmeroma nizka (preglednica 3).

Preglednica 3: Razvoj števila in tipov ŠK v obdobju 2012–2016

Obdobje	BMK	ŠK _{ACS}	ŠK _{OKOLJSKI}	SKUPAJ
2012	33	236		269
2013	30	268	2	300
2014	31	236	1	268
2015	29	260	3	292
2016	28	264	0	292
SKUPAJ 5 let	151	1264	6	1421

Prostorsko dostopnost prikazujejo letni in kumulativni zemljevidi na <https://sk.acs.si>. Občine so različno dobro opremljene. V manjših in obmejnih je v 25 letih delovalo nekaj deset $\check{S}K_{ACS}$, v večjih pa celo več kot 150 $\check{S}K_{ACS}$. Ta kazalnik utemeljuje izbiro obmejnosti kot kriterija delitve sredstev. Struktura ponudbe po občinah je sledeča:

- Do 40 $\check{S}K_{ACS}$: Dravograd, Solčava, Komen, Vojnik, Cirkulane, Loška dolina, Šmarje pri Jelšah, Rogaška Slatina, Tržič, Kobarid, Sevnica, Prevalje, Mežica.
- 41–60 $\check{S}K_{ACS}$: Šenčur, Jesenice, Ilirska Bistrica, Izola, Štore, Murska Sobota, Radeče, Lenart, Lendava, Radlje ob Dravi, Škofja Loka.
- 61–80 $\check{S}K_{ACS}$: Ormož, Cerknica, Piran, Slovenska Bistrica, Tolmin, Idrija, Gornja Radgona.
- 81–100 $\check{S}K_{ACS}$: Črnomelj, Slovenj Gradec, Krško, Ptuj, Novo mesto, Koper, Ravne na Koroškem, Sežana.
- 101–149 $\check{S}K_{ACS}$: Radovljica, Žalec, Postojna, Celje, Maribor.
- >150: Velenje, Kranj, Ajdovščina, Ljubljana.

Največ $\check{S}K_{ACS}$ je torej potekalo tam, kjer je največ ljudi (Ljubljana, Maribor, Celje, Velenje in Kranj, Koper in Novo mesto). Manjše občine, v katerih deluje več tipov izvajalcev, so zagotovile večjo dostopnost in vidnejše učinke (Ajdovščina, Žalec, Postojna, Radovljica). V Ajdovščini na primer poleg ljudske univerze $\check{S}K_{ACS}$ ponujajo tudi Zveza prijateljev mladine, Lavričeva knjižnica in Rdeči križ; v Žalcu, Postojni in Radovljici pa poleg ljudske univerze $\check{S}K_{ACS}$ organizirata tudi zasebno podjetje in društvo. Kriterij delitve sredstev danes (obratno kot nekoč) ne upošteva regionalnih kazalnikov, zato si ponudniki med seboj konkurirajo ne glede na lego, posledično pa so lahko nekatere regije v finančni prednosti.

Manj izvedb je v manjših obmejnih občinah, kjer je – logično – tudi institucionalna pestrost manjša (Solčava, Loška dolina, Komen, Dravograd, Šmarje pri Jelšah, Rogaška Slatina, Tržič, Prevalje, Mežica) in so izvajalci $\check{S}K_{ACS}$ knjižnice, zasebna podjetja, Domo- vi upokojencev in manjše ljudske univerze, ki ločene dejavnosti in ciljne skupine povezujejo v enovito ponudbo. Razpisni kriteriji naj takih izvajalcev ne bi izločili. Krajevno zastopanost $\check{S}K_{ACS}$ prikazuje preglednica 4.

Preglednica 4: Število krajev, v katerih so med 1993 in 2016 dokumentirani študijski krožki

Leto	1993	1998	2003	2008	2013	2016	Skupaj različnih krajev
Število krajev	15	40	67	34	120	133	409

Število krajev, kjer se je mogoče izobraževati po modelu $\check{S}K_{ACS}$, raste. V nekaterih krajih so krožki organizirani redno. Do vključno leta 2016 pa so krožki delovali v skupno 409 krajih.

Dostopnost se spreminja glede na način delitve sredstev. Tako se je na primer leta 2016/17 dostopnost povečala ob spremembi iz priporočila v razpisni pogoj (prijavitelj za izvedbo v novem kraju glede na izbrano leto dobi več točk), a povzročila tudi nezaželene posledice:

- opuščanje izvedb v krajih, kjer je $\check{S}K_{ACS}$ zaživel (primer občine Medvode); novo usposobljeni mentorji v novih krajih zato ne krepijo vedno dostopnosti, ampak so način institucionalnega pridobivanja finančnih virov MIZŠ, uporabljen le v delu institucij, predvsem v ljudskih univerzah;
- izločanje izvajalcev, ki ponudbe ne morejo krajevno premikati – npr. dnevni centri za osebe po poškodbi glave ali krajevno društvo.

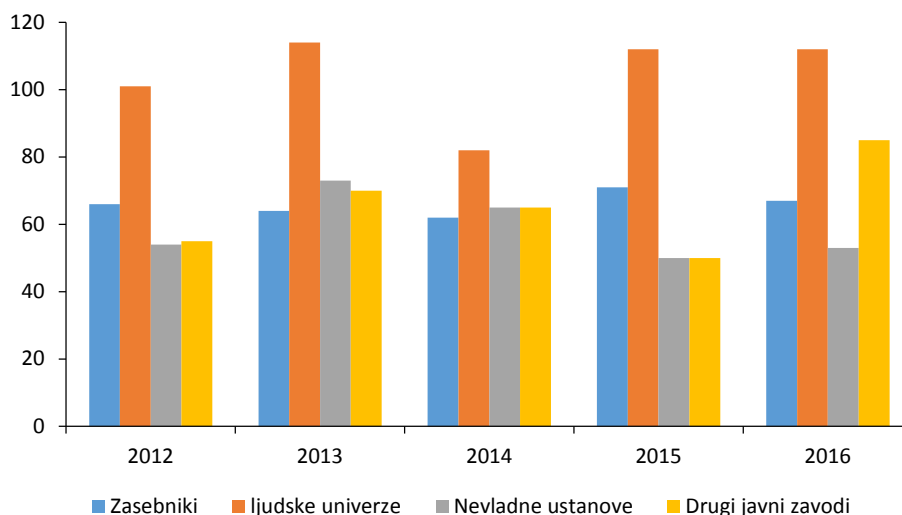
Institucionalna dostopnost

Institucije so močan dejavnik delovanja $\check{S}K_{ACS}$, kar kažejo ne le opazovanja, ampak tudi literatura (npr. analiza fluktuacije mentorjev (Klemenčič in Možina, 2014)). Zanjna leta med izvajalci pričenjajo prevladovati ljudske univerze. Razlogov za to je več, navajamo le nekatere: rednejši stik z Ministrstvom v primerjavi s civilno-družbenimi institucijami, boljše prilagajanje razpisnim pogojem, za tretjino izvedb vključevanje $\check{S}K_{ACS}$ v letni načrt institucije. Slednje je v zadnjih petih letih dokumentirano za več kot polovico izvedb (55 %), zato bo v prihodnje potrebno pozornost posvetiti upoštevanju izvirnega modela $\check{S}K_{ACS}$, da se ne bi institucije – ki lahko vsebine ali lokacije izvedb svojim zaposlenim tudi predpišejo – prilagajale kriterijem financiranja bolj kot lokalnim izobraževalnim potrebam.

Le v 10 % je $\check{S}K_{ACS}$ del načrta nevladne organizacije, v 2 % pa del načrta občine. Dodatna 2 % pomenita del mednarodnega projekta v kateremkoli tipu institucij. V primerjavi s polovico $\check{S}K_{ACS}$, ki so del širše celote, je le 12 % $\check{S}K_{ACS}$ povezanih izven lokalnega okolja. Pregledali smo tiste, ki prispevajo k razvoju lokalne skupnosti (Imperl, 2013), a primer je izrazito vezan na založnika, saj kar 13 od 20 primerov kaže krožke Zavoda za gozdove Slovenije in Kulturno turistično rekreacijskega centra. Vendar so bili k predstavitvi povabljeni vsi izvajalci, odzvali pa sta se poleg omenjenih le dve ljudski univerzi, eno društvo in štirje zasebniki. Dogodki, ki ne prinašajo sredstev, ampak druge učinke – podobno razstava v ljubljanskem Tivoliju leta 2018 –, torej večinoma privabijo izvajalce iz civilnodružbenega segmenta institucij.

Z manjšimi nihanji vseh 25 let približno tretjino $\check{S}K_{ACS}$ izvajajo zasebne institucije, kar je v nasprotju s trditvijo, da večino IO prevzemajo zasebne institucije (Krajnc, 2016, Slika 1). Beltram (2017) za $\check{S}K_{ACS}$ ugotavlja rahlo rast števila izvajalcev (leta 2014 s 84 na 95 leta 2016), zadnji razpis pa to število zopet zmanjšuje na 70, žal na račun izločanja kakovostnih izvajalcev. V letu 2018 je javna sredstva pridobilo najmanj civilnodružbenih ustanov, torej društev in zvez društev. Do upada je prišlo sistemsko, in sicer s ponovno vzpostavitvijo razpisa namesto razmestitve. Kaže, da je za civilnodružbene institucije ta

mehanizem delitve javnih sredstev neugoden, saj terja postopke (prijavo, prilagajanje vsakokratnim kriterijem) in ne upošteva (dovolj) posebnosti delovanja $\check{S}K_{ACS}$, njegovi kriteriji pa dajejo prednost določenemu tipu institucij, zaradi česar so nevladne ustanove iz izvajanja $\check{S}K_{ACS}$ postopoma izrinjene.

Slika 1: Število $\check{S}K_{ACS}$ po tipih ustanov za obdobje 2012–2016 (Beltram, 2017)

Model $\check{S}K_{ACS}$ in doseganje njegovih standardov

Prost nabor vsebin $\check{S}K$ je za interno delovanje bistven in odraža lokalne potrebe. Skoraj polovica $\check{S}K_{ACS}$ (46,6 %) razume vsebino kot kazalec kakovosti. Ne gre le za prevladujoči temi (dediščina, kultura), ampak tudi za zahtevnejša in specifična znanja. Primer:

» ... Ta ... je bil še posebno zahteven, tako po izvajalski strani kot tudi po koordinaciji. ... Šlo je za zaokroženo zgodbo o čipkah iz kataloga iz leta 1905. Tehniko širokega risa ... obvladajo le izkušenejše klekljarice. Naš trden namen je, da septembra nadaljujemo s $\check{S}K_{ACS}$... poglobljene vsebine na področju idrijske čipke« (eSk, 2018).

Nadaljuje se že ugotovljena dihotomija med $\check{S}K_{ACS}$ za individualne koristi in za skupne koristi (Bogataj, 2012). Povečal se je delež vnaprej izbranih tem in delež starejših žensk. Upadel je delež $\check{S}K_{ACS}$, ki se ukvarja z ročnimi spretnostmi, kulturnim ustvarjanjem (gle-dališče, lutke) ter branjem oz. pisanjem (preglednica 5).

Preglednica 5: ŠTEVILO ŠK_{ACS}, TEME in ORGANIZACIJSKA UMESTITEV V USTANOVO/ OBCINO za obdobje 2012–2016 v primerjavi s prvim letom

	Tema v obdobju 2012–2016	% v letu 2003	% za 5 let (2012–2016)	Razlika
1	ETNOLOGIJA (294)	14	21	+7
2	KULTURNE USTVARJALNICE (41)	5	3	-2
3	ROČNE SPRETNOSTI (246)	22	17	-5
4	OSEBNI RAZVOJ (232)	8	16	+8
5	EKONOMIJA, POSLOVANJE, TRŽENJE, RAZVOJNI PROJEKTI, POBUDE, v 2003 tudi turizem (20)	5	1,5	-3,5
6	MEDIJI, RAČUNALNIŠTVO (44)	0	3	+3
7	EKOLOGIJA, VRTNARJENJE, ZELIŠČARSTVO (136)	5	9,5	+4,5
8	GOZD (45)	0	3	+3
9	BRANJE IN USTVARJALNO PISANJE (29)	11	2	-9
10	TUJI JEZIKI, vključno izobraževanje v 2003 (162)	12	11	-1
11	DRUGO (179)	10	13	+3
	Skupaj	100	100	

V obdobju 1. 1. 2014–31. 2. 2018 (n=1071) so mentorji kot kakovostne prepoznali zlasti tiste ŠK_{ACS}, ki imajo pestro strukturo udeležencev (48 %), izvirne vsebine (44 %), so povezani z lokalnim okoljem (39 %) in vključujejo »manj vključene« (30 %). Kot izraz kakovosti lahko razumemo tudi prevlado izbire izobraževalnega cilja s strani udeležencev (40 % ŠK_{ACS}) ali mentorja (11 %) v letu 2016, ko je le četrtnina imela vnaprej znan izobraževalni cilj, akcijskega pa le 15 %. Sproti se je za cilje dogovorila približno tretjina ŠK_{ACS} (33 %). Kot že omenjeno, se ti trendi v letih 2017 in 2018 obračajo v bolj centralizirano odločanje.

Motivacija za udeležbo ostaja tradicionalno visoka. Leta 2017 je število prijav kar trikratno presehalo možnost udeležbe na usposabljanju za mentorje ŠK_{ACS}. Istega leta je število prijav na razpis za leto 2017/2018 za 100 % presehalo finančne možnosti MIZŠ. Tako kot leta 1993 (Klemenčič, 1995) še vedno nad 90 % udeležencev v krožku namerava svoje učenje v tej obliki nadaljevati.

Začetne rasti števila ŠK_{ACS} so: v letu 1993/94 s 36 naraste na 164 (1998/1999), in sicer v petih letih, nato pa še na 300 v letu 2003/2004.

Ali ŠK_{ACS} res prispevajo v »skupno« in »javno«?

Uveljavljena delitev učinkov na izobraževalne (64 %), socializacijske (78 %) in sprostitvene (69 %) ostaja, pri čemer so pod izobraževalnimi učinki mišljena predvsem

nova znanja (87 %), spretnosti/veščine, tehnike (65 %) in le v 27 % drugačen način dela. Med ne-individualnimi učinki velja opaziti trajnejše posledice delovanja ŠK_{ACS}. Že samo v analizi naslovov ŠK za obdobje 2012–2015 (Lajovic, 2015) je beseda »naš« (naša, naših ...) zastopana v 59 primerih, besedo »moj« (moja, moji ...) pa v pol manj oz. le 27 primerih.

Učinke na ravni skupnosti ima po mnenju mentorjev 53 % ŠK_{ACS}, na skupinski ravni pa 77 %. Delež »neopaznih« ŠK_{ACS} upada, saj le 14 % ŠK v letu 2016 ni imelo »opazne vloge« (19 % leta 2002/2003). Skupno v ŠK_{ACS} torej obstaja, a le v delu in ne v vseh.

Jakost učinka na okolje je po mnenju mentorjev manjša od pričakovane. Šibak in znaten vpliv, ki ga imajo približno tri četrtine ŠK (73 % ŠK, leta 2002/2003 pa 68 %), prevladuje in se celo povečuje. Dodatna desetina (10 %) okolje intenzivno spreminja, nekaj manj kot pred petnajstimi leti, ko je bil ta delež 12 %.

Primerjav z drugimi oblikami učenja s tega vidika nimamo, zato smo skušali ta vpliv dodatno osvetliti. Analiza neobveznih komentarjev v poročilih za leto in pol delovanja ŠK_{ACS} kaže:

zadovoljstvo nad povezanostjo z lokalnim ali regionalnim okoljem, zadovoljstvo nad »otokom demokracije«, zadovoljstvo z uveljavljanjem »zelenih tem« ter potrebe tudi zelo starih (prek 90 let) ljudi.

Opis zmožnosti mentorja ter njegovih del in nalog je bil pripravljen leta 2014 ter ostaja v veljavi (Zmožnosti vodje ..., 2014). Bolj znane so nagrade ŠK_{ACS} in njihovim mentorjem, podeljene na nacionalni, občinski in medobčinski ravni. Prikazujemo jih v preglednici 6 za nacionalno raven, za občinsko pa le poimensko: za go. Natalijo Planinc (5x in leta 2017 zlati grb občine Piran), za go. Mihaelo Flisar (3x), go. Nevenko Jelen (3x), za go. Daniela Močnik (2x), po enkrat pa za go. Tatjano Dolžan Eržen, go. Natašo Škofic Krajnc, go. Zdenko Žigon, go. Marjanco Štern in go. Viko Dabič. Izven izobraževanja odraslih so bile podeljene nagrade za naj prostovoljca g. Jožetu Prahu, za prispevek k dediščini ge. Nataliji Planinc, za strokovni razvoj slovenskega knjižničarstva ge. Zdenki Žigon in za delovanje ŠK Panoramska cesta g. Alojzu Lipniku.

Preglednica 6: TVU nagrade za obdobje 1997–2013

Leto	Delež za ŠK _{ACS} od vseh TVU nagrad (%)	Prejemniki
2013	60	Marija Imperl, Mirjana Šibanc, Patricija Rejec za <i>ŠK_{ACS} med zgodovino in sodobnostjo</i>
2012	0	
2011	11	Jana Bolčina za LU Ajdovščina
2010	10	Alojz Lipnik
2009	25	Natalija Planinc, Marijan Čenar

Leto	Delež za ŠK _{ACS} od vseh TVU nagrad (%)	Prejemniki
2008	13,3	Irena Kodele Krašna za <i>ŠK Mala gora – kraj lepih spominov in trdega dela</i> , Špela Pahor
2007	0	
2006	7,7	Marina Hrs
2005	7,7	Mihaela Flisar za <i>ŠK_{ACS} Tišina</i>
2004	20	<i>ŠK_{ACS} Beseda slovenske Istre</i> in Natalija Planinc za <i>ŠK_{ACS} Ohranjanje dediščine</i> , Jože Prah
2003	7,7	Vika Dabič za Društvo Zreli Vedež Ptuj
2002	7,1	LU Slovenska Bistrica
2001	7,1	Marijan Račnik
2000	14,2	Nevenka Jelen in <i>ŠK_{ACS} Naredimo naš kraj lepši</i> , <i>Knežak</i>
1999	9	Sr. trgovska šola
1998	11,1	Leda Dobrinja
1997	13,3	Vanda Volk <i>ŠK Vezilje in Muzejski ŠK_{ACS}</i>

Nagrade razumemo kot rezultat zunanjega ovrednotenja kakovosti, so stalne, sčasoma pa njihov delež med vsemi nagradami ob TVU narašča (ob upadajočem skupnem številu nagrajencev). Žal ta kriterij sofinanciranja zadnji dve leti ni upoštevan.

Dosedanji argumenti kakovosti torej postajajo ohlapni, prevladovati pričinja avtoritarno odločanje (pretežnega) sofinancerja, ki razvoj ŠK_{ACS} usmerja z materialnimi sredstvi. Vloge znanja, referenc in podatkov v odločanju so splahnele v nadaljevanju prikazujemo tudi (majhne) razlike v metodah zajema podatkov.

Obseg financiranja in mehanizem delitve sredstev

Ključni sofinancer ŠK_{ACS} je MIZŠ, zato smo delež njegovega prispevka preučili primerjalno (preglednica 7).

Preglednica 7: Delež MIZŠ za obdobje 2014–2016 po dveh virih

Leto	Beltram, 2017 (%)	eSK, 2018 (%)	Razlika
2014	56,6	55,4	1,2
2015	52,5	57,7	- 5,2
2016	55,1	57,5	- 2,4

Razlike med metodama zajema podatkov so trenutno majhne in jih pripisujemo nedorečenim izpisom ali zajemu obdobja. Administrativna regulacija in deregulacija

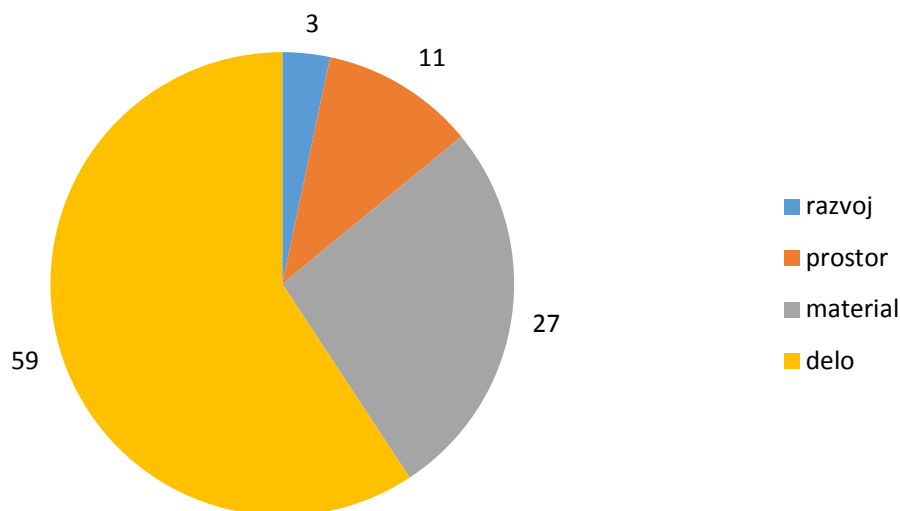
neformalnih programov IO v novem ZIO se ne sklada z odgovornostjo MIZŠ, kot jo odsevajo neobvezni komentarji poročil (npr. »Veseli smo sofinanciranja, ki nam v vse težjih finančnih časih pomeni zelo veliko« (eSK, 2018); *V okolju, kjer nam iz leta v leto odvzemajo javne institucije, povezave z javnim prometom ter se soočamo z vrsto drugih problemov, nam financiranje izobraževanja pomeni zelo veliko*« (eSK, 2018).

Skupen obseg razpoložljivih sredstev je padel za več kot deset odstotkov (preglednica 8).

Preglednica 8: Stroški ŠK_{ACS} za obdobje 2012–2016 (vir eSK, 2018)

Leto	VIRI	STROŠKI
2012	470.899	472.835
2013	486.145	500.712
2014	425.392	425.740
2015	430.027	429.517
2016	416.264	417.412
VSI	2.228728	2.246217

Stroški presegajo vire. Prispevajo tudi izvajalske organizacije (v povprečju 20 %), lokalne skupnosti (v povprečju 10 %) in donatorji (povprečno 3–4 %), tudi člani (4 %). Ker aplikaciji ne dajeta enakih rezultatov, je potrebna njuna uskladitev. Pri delitvi stroškov tretjinsko priporočilo v povprečju ni upoštevano (slika 2), saj ŠK_{ACS} malo namenjajo razvoju in prostoru, večino pa delu in materialnim stroškom – več, kadar so v ŠK udeleženci starejši. Zadnjih pet let so razmerja precej stabilna.

Slika 2: Struktura deležev stroškov v zadnjih petih letih – prikaz deležev po tipu vlaganj

Obseg sredstev in mehanizem njihove delitve sta bistvena elementa regulacije števila $\dot{S}K_{ACS}$. Glede na delež izločenih iz sofinanciranja, ki je s posamičnih izvajalcev zrasel na skoraj polovico izvajalcev, je povečanje obsega sredstev za izvedbe nujno. Žal ostaja stabilno navkljub dosežkom, lokalni vlogi ali visoki motivaciji za participacijo. Enako velja za bralne krožke Beremo z Manco Košir, ki so se pričeli leta 1999/2000 z devetimi BMK-ji, je letno njihovo število raslo proti 24 v letu 2003/2004 ter upadlo po izrazitem in večletnem pomanjkanju ur za koordinacijo in pomanjkanju sredstev za njihovo delovanje. Tudi nekoč redno sodelovanje na Dnevih slovenske knjige je iz teh razlogov usahnilo. MIZŠ je svojo pozornost zadnje desetletje preusmeril drugam, MK pa začetnih projektnih dosežkov ACS-ja ni nadgradil. Podobno se promocija $\dot{S}K_{ACS}$ ne sofinancira in je odvisna od projektnih sredstev, ki jih ACS pridobi samostojno bodisi v Evropi bodisi doma. Tako je npr. MOP leta 2016 omogočil izvedbo tematske enodnevne Karavane v Volčjem potoku, leta 2018 pa postavitev dvomesečne razstave ob 25-letnici v Tivoliju v Ljubljani.

Mehanizem delitve proračunskih sredstev se je leta 2016 spremenil. Po skoraj desetletju uporabe mehanizma razmestitve, za katero je strokovni predlog na podlagi podatkov poročil pripravil ACS, je od leta 2017 – z argumentom večje transparentnosti – vpeljan mehanizem razpisa. Zanj so bistveni razpisni pogoji. Pripravljeni strokovni predlog ni bil upoštevan v celoti, zato so trenutno izenačeni 25-letni izvajalci z novinci, upoštevano je manjše število kriterijev kot ob razmestitvi, prezrte pa tudi regionalne razlike in kakovost (kar bi bilo sicer za proračunsko financiranje pričakovati). Razpisa za leti 2016/2017 in 2017/2018 sta celo omogočala izvedbe brez usposobljenih mentorjev, če so skrb za kakovost prevzeli usposobljeni mentorji, hkrati pa se realizacija preverja v virih, ki so metodološko manj preverjeni. Prav iz navedenih razlogov smo bili posebej pozorni na morebitno spremembo izbora izvajalcev v letu spremembe mehanizma izbora, a je bilo v 98 % enako kot ob razmestitvi.

Razprava in zaključki

Študijski krožki z neformalnim izobraževanjem spodbujajo sodelovanje in nadgrajujejo izkušnje v skupno javno korist. Najbolj učinkoviti so starostno in izobrazbeno heterogeni krožki. Njihovi mentorji za svoje delo niso zgolj usposobljeni, ampak so pogosto tudi po večkrat lokalno nagrajeni. Včasih poklicno, strokovno ali institucionalno ne izstopajo, a v $\dot{S}K_{ACS}$ presegajo sebe v dobro skupnega, najpogosteje z iskanjem posodobljenih različic tradicije. Sinergije navajajo mnogi predstavljeni primeri. Ena od mentoric je proces opisala kot »nenehno pogovarjanje o izhodiščni temi, analiziranje, pregledovanje obstoječih skic in predmetov, pa zopet analiziranje in čakanje na pravi trenutek, da se utrne ideja, da pride navdih, ki pelje naprej« (eSK, 2018, str. 7). Večina $\dot{S}K_{ACS}$ se torej v ustvarjalnem procesu homogenizira do (samo)izbranega cilja učenja, pozitivnega vzdušja in uspešnih javnih predstavitev, med katerimi nekatere puščajo za seboj tudi trajne sledi. Seveda

obstajajo tudi neuspešni in nedokončani $\check{S}K_{ACS}$ ter taki, ki jim cilje in vlogo implicitno določajo matične institucije ali izstopajoči posamezniki. Žal se po letu 2017 ti primeri pojavljajo pogosteje, zato so dobra orodja in neprekinjeno spremljanje po časovno primerljivih kriterijih zelo pomembni.

Predstavljena analiza izhaja iz 25-letnega spremljanja s poudarkom na zadnjih petih letih in v primerjavi z drugimi viri. Ugotovljena je bila metodološka neskladnost orodij, ki jo je delno mogoče pripisati zaporedju njihovega nastanka, ugotovitve literature pa se bolj ali manj ujemajo.

$\check{S}K_{ACS}$ niso spontana tvorba, so pa spontanosti in civilnodružbenim značilnostim blizu. Ne le da dopuščajo, ampak celo terjajo svobodo posameznika in skupine, ker je to pogoj za inovativnost (Del Gobbo, Slanisca in Bogataj, 2015; Bogataj, 2012). Socio-demografska struktura udeležencev (npr. Klemenčič, 1995; Bogataj, 2012; Lajevic, 2015; Beltram, 2017) je zato šibak kazalnik $\check{S}K_{ACS}$, saj lahko odseva vsiljeno strukturo institucij in udeležencev (npr. prevlado starejših žensk) ter prezre bistvene dimenzije $\check{S}K$ – dialog, pretok znanj in notranjo dinamiko odnosov. Le dva avtorja doslej sta to dejstvo upoštevala – Cepin (2012) in Lajevic (2015). Njune ugotovitve se ujemajo: večina $\check{S}K_{ACS}$ povezuje dve generaciji (Cepin, 2012: 68 % za obdobje 2008–2011, Lajovic, 2016: povprečno 61 % za obdobje 2007–2014, sicer pa med 52 % in 67 % letno). Doslej je prevladovala kombinacija starševske in upokojenske generacije (40 % $\check{S}K$). Tri generacije so v isti krožek vključene v petini primerov (23 % po podatkih Cepina, 21 % po podatkih Lajevca). MIZŠ zadnja leta finančno obilno podpira medgeneracijsko sodelovanje, a v drugih oblikah (npr. Centri za medgeneracijsko sodelovanje).

$\check{S}K_{ACS}$ so torej bliže delovanju primarnih skupnosti oz. »malih življenjskih svetov« in »skupnosti prakse« (Ličen, 2012) kot pa institucionalno vodenemu in pretežno individualnemu izobraževanju. Ugotovitve raziskave PIAAC – da »pri reševanju problemov praviloma dosežajo boljše rezultate tisti, ki so vključeni v neformalno izobraževanje mimo potreb dela« (Muršak in Radovan, 2017, str. 240) ter da izobraževalno aktivnost v Sloveniji najbolj napovedo starost, raven dosežene izobrazbe, sodelovanje v prostovoljskih združenjih, delo in splošno zdravje ter izobrazba staršev (Mirčeva, 2017, str. 62) – pa so na nek način potrjene. $\check{S}K_{ACS}$ omogočajo tako premagovanje dispozicijskih ovir (ker se prilagajajo tako z vsebino kot z njeno zahtevnostjo) kot tudi institucionalnih ovir (krajevna dostopnost), pa tudi medgeneracijsko povezovanje. Manj izobražene skupine so zastopane zdaj bolj drugič slabše, v povprečju pa kar v 23 % – kar potrjuje tudi vlogo $\check{S}K_{ACS}$ za spodbujanje izobraževalno neaktivnih, čemur ACS tudi na podlagi ostalih spoznanj raziskave PIAAC namenja posebno pozornost (Možina, 2015, 2016). Dokumentirane izkušnje mentorjev npr. z opredelitvijo ranljivih skupin⁸ so večplastno in takoj uporabne.

8 Poleg klasičnih skupin (Romi, brezposelni, starejši), tudi invalidske upokojence, gospodinjce, osebe po poškodbah možganov in člane VDC-jev, mlade in upokojence na oddaljenem podeželju, starše na starševskem dopustu, mlade itd. (Bogataj, 2011).

$\check{S}K_{ACS}$ velja jemati kot celoto, ločeno entiteto, saj posameznika umeščajo v socialni kontekst – najprej v skupino, nato v lokalno okolje. Vsaj v polovici $\check{S}K_{ACS}$ letno so že bili dokazani notranja struktura in odnosi kot del medgeneracijskega sodelovanja (Cepin, 2012), hkrati pa opazovanja potrjujejo povezavo med notranjo konsistenco $\check{S}K_{ACS}$ in njenimi učinki za lokalno okolje. Trdimo, da sta participacija in stabilno visoka motivacija boljši kazalnik $\check{S}K_{ACS}$ od tehnično, čeprav strokovno izbranih kazalnikov v analizah in poročilih o njih, ker medsebojni odnosi ne slonijo le na racionalnih in merljivih elementih (tudi če potem v odločanju niso upoštevani), ampak tudi na iracionalnih, težko merljivih elementih – npr. na naklonjenosti ali zavračanju –, ki jih ne spodbujajo le sredstva, ampak drugi vzvodi (svoboda, koordinacija, zgledi itd.).

Institucionalna dostopnost se spreminja. Prvotno rastoča pestrost institucij in udeležencev se namreč sooča z nespremenjenim obsegom virov, zato »prerivanje« in tekma zanje ne presenečata. Vir sicer ni le eden, saj so poleg financ na voljo človeški viri, prostor učenja (tudi narava) in literatura, res pa prek polovice finančnih stroškov pokrije MIZŠ. Z razpisom se skuša doseči pravična konkurenca med izvajalci, a se na razpis laže odziva manjši del institucionalno organiziranih, ki torej črpa večji del javnih sredstev za $\check{S}K_{ACS}$. Kako obvladovati dilemo dostopnosti virov? Menimo, da predvsem z upoštevanjem kar največjega števila argumentov, z dialoškim iskanjem optimalnih rešitev namesto standardizirane in toge rutine administrativnega postopka.

Izvajalci, ki so svojo kakovost že dokazali z desetletjem vztrajanja in javnimi nagradami, si tega ne zaslužijo. Veščina prijavljanja na razpise učinkuje kot kriterij kakovosti sama po sebi (sploh, če elementov kakovosti razpis ne vključuje), poenostavljanje strokovnih kriterijev⁹ pa krni prilagajanje lokalnim potrebam. Podatki o upadanju pestrosti institucij (več ljudskih univerz, manj društev in zasebnikov), prostorskih neravnotežjih in poenostavljanju modela $\check{S}K_{ACS}$ zato ne presenečajo, lahko pa skrbijo. Za $\check{S}K_{ACS}$ ne velja, da so zasebne institucije »nevarnost za vdor kapitala tudi na to področje, ker izginja vloga države« (cit. Krajnc, 2016, str. 326), ker zasebniki že dolga leta organizirajo le približno tretjino $\check{S}K_{ACS}$. Skrb za ravnotežje med tipi ustanov, med regijami in tudi med izvajalci $\check{S}K_{ACS}$ pa ostaja aktualna. Pestrosti in dinamike sprememb sicer ni lahko vzdrževati, je pa vredno. Omenjena skrb tako uspešneje – kot vzpostavljene institucije, ki so osredotočene na financiranje – omogoča zapolnjevanje lokalno identificiranih primanjkljajev.¹⁰ Rezultate analize je do neke mere mogoče razumeti tudi kot »kolonizacijo« $\check{S}K_{ACS}$ z vedno novimi institucijami, projektnimi idejami in prioriteta izobraževanja odraslih, kar kaže desetletna odvisnost razvoja $\check{S}K_{ACS}$ od evropskih sredstev (Leonardo, Grundtvig, Erasmus, Interreg), odsotnost sistemskih rešitev v novem ZIO

9 Dostopnost, participacija ranljivih skupin, regionalna porazdelitev in drugi imperativi ReNPIO.

10 Primer: Kulturno turistični rekreacijski center Radeče je v Zasavju nekoč zapolnil praznino, prek krožka prerasel v organizatorja TVU in Parade učenja ter med TVU nagrajence prispeval več posameznikov in skupin.

(argumentiranim prav s potrebo po neformalnem izobraževanju) ter prezrtje ŠK_{ACS} na pedagoško-andragoških dnevih Filozofske fakultete, kjer so ob temi »Vloga učenja ter izobraževanje pri razvoju inkluzivne skupnosti« pod naslovom *Izobraževanje in učenje odraslih v lokalni skupnosti* predavateljico, tedaj predsednico Strokovnega sveta za izobraževanje odraslih, na ŠK_{ACS} opozorili šele udeleženci razprave.

V javnosti obstaja zanimanje za ŠK_{ACS} in se celo krepi. Praksa čezmejnih ŠK_{ACS} se je uveljavila tudi v sosednji Furlaniji - Julijski Krajini, opis programa usposabljanja zanj pa je umeščen med »programe usposabljanja za posebne vloge v andragoškem delu« (Bogataj, Rejec, Pirih, Uršič Debeljak in Slaniska, 2015). Vzpostavitev »skupnega«, izražena v velikem delu ŠK_{ACS}, ter bližina z zlahtno tradicijo lokalne samouprave in civilnodružbenega življenja je prispevek približno 2.500 neposredno vključenih in vsaj 123.00 posredno vključenih v javno dobro (Manninen, 2010), in to le za približno 200 EUR državnih proračunskih sredstev letno. Rezultati služijo vsem ljudem in ne posamezniku ali instituciji na račun lokalnega okolja ali državnega denarja. Zato izdelke, dogodke in nagrade ŠK_{ACS} lahko razumemo kot javno korist oz. zadovoljevanje javnega interesa. Ne gre le za model, ampak tudi za realnost, ki ne temelji na trženju, a se ga tudi ne ogiba. Financiranje iz javnih virov se torej zdi upravičeno, obseg sredstev in mehanizem njihove delitve pa odgovornost ključnega financerja. Nižja realizacija, homogenizacija strukture ustanov in udeležencev niso zaželeni trendi. Nekaj razlogov zanje smo navedli, najverjetneje je glavni med njimi tog postopek, ki temelji na konceptu tekmovanja in na od zgoraj navzdol postavljenih pravilih. Slednja trenutno deprivilegirajo civilnodružbene institucije in zasebnike, slabijo lokalne sinergije in samoorganizacijske potenciale javnosti ter so tudi obratna od načel dolgoletne razpršene prakse ŠK_{ACS}.

Dolgoročno jedro so tisti ŠK_{ACS}, ki izhajajo iz svobode in identitete sodelujočih, ki »tipajo v prihodnost izven tradicionalnih okvirov« (Bogataj, 2012b). Nekaj primerov smo že navedli, za iztek in popotnico v prihodnost dodajmo misli piranskega društva Anbot, ki trdi: »Vse se da«, ljubljanske Socialne akademije, ki citira Janeza Ev. Kreka: »Samo začeti je treba« in kranjskega Medobčinskega društva slepih in slabovidnih, ki je svoj zbornik ob 70. obletnici naslovlilo z mislijo: »Edina tema, ki obstaja, je neznanje ...« (Pavlin, 2018). Strinjamo se torej s starostjo izobraževanja odraslih, ki je kot glavno oviro pri uveljavljanju (socioloških) spoznanj v IO opredelila zadrževanje pretoka znanja, periodično pomanjkanje demokratičnosti in zapiranje/odpor politike pred spremembami (Krajnc, 2016; Šinko, 2015). Ker se po njenem »ljudje učijo, da obvladujejo medosebne odnose, komunikacijo, samostojno odločanje, iskanje smisla življenja ... zdravje in ekologijo« (Krajnc, 2016, str. 326), je torej polarizacija ob »prezrtih ... mnenjih domačih raziskovalcev in strokovnjakov« (Kump, 2015, str. 324) zamuden in drag izraz nemoči argumentov in prakse v primerjavi z administracijo ter asimetrično odgovornostjo vpletenih v razvoj ŠK_{ACS}. Verjeti hočemo, da je moč slednjih vseeno večja od razvojnih ovir ter bo tudi čez petindvajset let mogoče poročati o njihovih rezultatih in dosežkih.

Literatura

- Babič Ivaniš, N. in Vrščaj P. (2013). *Zbirka germanizmov v belokranjskem narečju*. Črnomelj: Zavod za izobraževanje in kulturo.
- Bogataj, N. (2005). *Študijski krožki: od zamisli do sadov v prvem desetletju*. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
- Bogataj, N. (2012). *Študijski krožki: spremljanje dejavnosti = Study circles 2010: monitoring activities*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede. Pridobljeno s <http://www.adp.fdv.uni-lj.si/opisi/studkr10.xml>.
- Bogataj, N. (2012a). *Analiza študijskih krožkov: nelektorirano poročilo stanja in trendov*. Ljubljana: Andragoški center Slovenije. Pridobljeno s http://arhiv.acs.si/porocila/Analiza_studijskih_krozkov.pdf.
- Bogataj, N. (2012b). Razmislek o kulturnih ozadjih dela slovenskih študijskih krožkov. V *Študijski krožki iz korenin k novim izzivom za življenje v skupnosti* (str. 138–154). Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
- Bogataj, N. (2013). *Študijski krožki kot prispevek k razvoju lokalne skupnosti*. Radeče: Javni zavod Kulturno turistični rekreativno center Radeče.
- Bogataj, N., Rejec, P., Pirih, A., Uršič Debeljak, N. in Slanisca, E. (2015). *Program temeljnega usposabljanja mentorjev čezmejnih študijskih krožkov*. Ljubljana: Andragoški center Slovenije. Pridobljeno s <https://izobrazevanje.acs.si/dokumenti/N-1275-1.pdf>.
- Bogataj, N. (2018). *Analiza podatkov (interno gradivo v obliki izpisov iz aplikacije eSK)*. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
- Beltram, P. (2017). *Analiza uresničevanja ReNPIO 2014–2016 (neuradna neprečiščena e-verzija)*. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
- Cepin, M. (2012). Študijski krožki: prostor medgeneracijskega sodelovanja. V *Študijski krožki iz korenin k novim izzivom za življenje v skupnosti* (str. 114–137). Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
- Černic, D. (2013). *Čezmejni študijski krožek Sadje cesarjevega vrta: priručnik za ljubitelje sadjarstva = Circolo di studio transfrontaliero Frutta dal giardino delbimperatore: vademecum per gli amanti della frutticoltura*. Nova Gorica: Ljudska univerza.
- Del Gobbo, G., Slanisca, E. in Bogataj, N. (2015). Elements for Impact assessment : collective learning outcomes towards a cross-border lifelong learning system for local development. V Bogataj, N. in Del Gobbo, G. (ur.). (2015), *Lifelong learning devices for sustainable local development : the study circles experience in the cross border area Italy-Slovenia* (str. 109–125). Gorizia: Comitato regionale dell'Enfap del Friuli Venezia Giulia. Pridobljeno s http://www.prc.si/files/1713_1608_0442455528a_Lifelong%20Learning%209788846742834.pdf#page=109.
- Dolžan Eržen, T. (1996). Projekt študijski krožki v Sloveniji Glasnik Slovenskega etnološkega društva. *Bulletin of the Slovene Ethnological Society*, 36(1), 47.
- eSK (2018). *Spletna aplikacija eSK, interna analiza podatkov*. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
- Felicijan, M. (2008). *Primer načrtovanja in izvedbe študijskega krožka Sobivanje z Romi* (Diplomsko delo). Filozofska fakulteta, Ljubljana.

- Flisar, M. (2015). *Študijski krožek Tišina: 20 let: delo in dosežki*. Murska Sobota: Ljudska univerza, Zavod za permanentno izobraževanje.
- Gabrovšek M. (2016). *Študijski krožki kot vir zaposlitvenih možnosti v sistemu zelenih delovnih mest* (Magistrsko delo). Biotehniška fakulteta, Ljubljana.
- Imperl, M. (2013). *Študijski krožki kot prispevek k razvoju lokalne skupnosti*. Radeče: JZ KTRC.
- Jelenc Krašovec, S. (2015). Učenje starejših ljudi v javnih odprtih prostorih. V M. Radovan in M. Koščielniak (ur.), *Učenje in izobraževanje v skupnosti : vloga šole in skupnostnih organizacij* (str. 13–31). Ljubljana : Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Karlsson, I., Karlsson L., Lundgren U. in Neidel, K. (1991). *Studiecirkel*. Wien: Hippopotamos.
- Klemenčič, S. (1995). *Učimo se v študijskih krožkih*, Ljubljana: ACS.
- Klemenčič, S. in Černoša, S. (1997). *Analiza delovanja študijskih krožkov v šolskem letu 1995/96*. Ljubljana : Andragoški center Republike Slovenije.
- Klemenčič, S. in Možina, T. (2014). *Fluktuacija strokovnih delavcev v izobraževanju odraslih, študija št. 1, Rezultati raziskave o fluktuaciji usposobljenih vodij in mentorjev študijskih krožkov*. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
- Knific, B. in Dolžan Eržen, T. (ur.) (2015). Obleka, ki je naredila človeka: katalog sto in več let starih oblačil iz etnološke zbirke Gorenjskega muzeja. *Glasnik Slovenskega etnološkega društva*, 55(3/4), 117-118.
- Krajnc, A. (2016). Izobraževanje odraslih: raziskovanje, dosežki in kritika. V Z. Mlinar (ur.), *Kakšna sociologija? Za kakšno družbo?* (str. 325-327). Ljubljana: FDV, SAZU.
- Krofič, R. (1997). Kurikulum : raznovrstnost kurikularnega načrtovanja. *Andragoška spoznanja*, 1, 3-12.
- Kump, S. (2015). Teoretski in metodološki problemi evalvacije politike izobraževanja odraslih. *Andragoška spoznanja*, 21(2), 105–107.
- Lajevic, F. (2015). *Možnosti medgeneracijskega povezovanja v okolju, kjer živim – študijski krožki kot primer dobre prakse medgeneracijskega povezovanja in sodelovanja v Sloveniji*. (Seminarska naloga). DOBA, Maribor.
- Ličen, N. (2012). Model skupnosti prakse in situacijski učenje. *Andragoška spoznanja*, 18(2), 10–24.
- Malečkar, V. (2001). Študijski krožki - vzvod sociokulturne animacije: študijski krožki kot način za zadovoljevanje potreb skupnosti. *Andragoška spoznanja*, 7(3), 34–42.
- Manninen, J. (2010): *Wider Benefits of Learning within Liberal Adult Education System in Finland*. Odense: University of Eastern Finland.
- Marinko, A., Sešlar Založnik V., Godler, M., Ahtik, J., Kočevar, T. N. in Kovačič, M. (2013). *Oko, srce, drevo: sodobna idrijska čipka*. Ljubljana: Naravoslovnotehnična fakulteta.
- Mijoč, N., Krajnc, A. in Findeisen, D. (1993). *Študijski krožki*. Ljubljana: Andragoški center Republike Slovenije.
- Mirčeva, J. (2017). Participacija v izobraževanju v kontekstu uresničevanja koncepta vseživljenjske učenja. V P. Javrh (2017), *Poročilo o raziskavi spretnosti odraslih PLAAC 2016 – Tematske študije* (str. 244–282). Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
- Mohorčič, N. (2017). *Sivka*. Ajdovščina: Ljudska univerza.

- Možina, E. (2015). *Ranljive skupine odraslih z vidika rezultatov raziskave PLAAC*. Pridobljeno s <http://piaac.acs.si/konferenca/2015/#gradiva>.
- Možina, E. (2016). *Odrasli z nizkimi dosežki*. Ljubljana: Andragoški center Slovenije. Pridobljeno s http://pro.acs.si/documents/ak2016/predstavitve/Odrasli_z_nizkimi%20dosezki_mag_Estera_Mozina.pdf.
- Muršak, J. in Radovan, M. (2017). Razvoj spretnosti in kompetenc, značilnosti delovnega okolja in vključenost v neformalno izobraževanje. V P. Javrh (2017), *Poročilo o raziskavi spretnosti odraslih PLAAC 2016 – Tematske študije* (str. 208-243). Ljubljana, Andragoški center Slovenije.
- Pavlin, L. (2018). *Upam si, zato zmorem: zbornik ob 70-letnici Medobčinskega društva slepih in slabovidnih Kranj*. Kranj: Medobčinsko društvo slepih in slabovidnih.
- Plešnik M. (2006). *Vzgojna vloga umetniškega ustvarjanja v študijskem krožku* (Diplomska naloga). Filozofska fakulteta, Ljubljana.
- Program temeljnega usposabljanja mentorjev* (2011). Ljubljana: Andragoški center Slovenije. Pridobljeno s <https://izobrazevanje.acs.si/dokumenti/N-523-1.pdf>.
- Pšajd, J. in Jamnik, Z. (2015). *Mama je kubala, otroci smo dremali, foter pa modlo: prebranska kultura dediščina Pohorja in Kozjaka*. Slovenj Gradec in Radlje ob Dravi: Zavod za gozdove Slovenije in Društvo kmetič Dravska dolina.
- Resolucija o Nacionalnem programu izobraževanja odraslih v Republiki Sloveniji 2013–2020*. (2013). Pridobljeno s <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/49969> in http://arhiv.acs.si/dokumenti/ReNPIO_2013%E2%80%932020.pdf.
- Rotar, S. (2006). *Vzgojna vloga umetniškega ustvarjanja v študijskem krožku* (Diplomska naloga). Filozofska fakulteta, Ljubljana.
- Söke Babič, A. (2009). *Študijski krožki na Ljudski univerzi Murska Sobota* (Diplomsko delo). Filozofska fakulteta, Ljubljana.
- Šinko, S. (2015). *Teoretski in metodološki problemi evalvacije politike izobraževanja odraslih* (Doktorska disertacija). Filozofska fakulteta, Ljubljana.
- Šmid Hribar, M., Kozina, J. in Bole, D., (2018). Javno dobro, skupni viri in skupno: vpliv zgodovinske zapuščine na sodobno dojetanje v Sloveniji kot tranzicijski družbi. V *Urbani izzivi*, 29(1), 43-55.
- Tomšič, M. (2012). *Neformalno izobraževanje odraslih in ohranjanje kulturne dediščine. Študija primera društva Anbot*. (Diplomsko delo). Filozofska fakulteta, Ljubljana.
- Urh, D., Dolžan Eržen, T., Cepin, M. in Bogataj, N. (ur.) (2012). *Študijski krožki: iz korenin k novim izzivom za življenje v skupnosti*. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
- Zlodej, L., Kokošinek, N. in Tahir Torkar, Z. (2017). *Kako so se na Jesenice včasih priseljevali?* Jesenice: Ljudska univerza.
- Zmožnosti vodje in mentorjev študijskih krožkov* (2014). Ljubljana: Andragoški center Slovenije. Pridobljeno s https://izobrazevanje.acs.si/dokumenti/KOMPETENCI%20PRISTOP/Kompetencna%20zasnova_MENTOR%20SK.pdf.